خوجا ئەبۇ نەسىر سامانى تەزكىرىسى

(«تەزكىرە ئۇۋەيسىيە» نىڭ ئالتىنچى بابىدىن تەرجىمە)

شىنجاڭ ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ جەمئىيىتى، تارىخىنى
تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى تەرىپىدىن تەرجىمە قىلدۇرۇلدى

1959 - يىل نويابىر

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى
دىن تەتقىقات ئىنستىتۇتى تەرىپىدىن باستۇرۇلدى

1988 - يىل يانۋار

خوجا ئەبۇنەسىر سامانىنىڭ تەزكىرىسى

(«تەزكىرە ئۇۋەيسىيە» نىڭ 6 - بابىدىن)

ئەبۇنەسىر سامانىدا خۇدانىڭ نۇرى ۋە مەرھەمىتى ئاشكارا بولۇپ، قۇرئاننى قائىدە بىلەن ناھايىتى ياخشى ئوقۇيتتى، پادىشاھلىق ۋە ھۆكۈمەت ئىشلىرىنى ياخشى بىلەتتى ھەمدە مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئەتلىرىگە كۆپ راۋاج بېرەتتى. پەزىلەت - ئەدەپتە، يۇمشاق سۆز قىلىشتا، زاھىرى ئىلىمدا ۋە ئىچكى (روھىي) ئىلىمدا ، شەرىئەتنىڭ بۇيرۇقلىرىنى قوبۇل قىلىشتا ئىنتايىن كامىل ئىدى، بۇ ئەزىز دۇنياغا كېلىپ تاكى ئۆلگىچە گەپ - سۆزىدە، ئىش ھەرىكىتىدە شەرىئەتكە خىلاپلىق قىلمىغان ئىدى. بۇ ئەزىز ئەۋلىيا بولماستىن بۇرۇن، پەيغەمبەرنىڭ «سۈننەتلىرى» (يولى) دەپ سودىگەرچىلىك قىلاتتى ۋە باشقا سودىگەرلەرگە ئوخشاش نەپسى كويىغا كىرمەستىن، بەلكى پۇل تېپىپ خۇدانىڭ بەندىلىرىگە «زاكات» بېرەي، «زاكات» نىڭ ساۋابىدىن مەھرۇم قالماي، دەپ سودىگەرچىلىك قىلاتتى.

بىر كۈنى مۇرىتلىرىدىن بىرى: - ئەي خوجا، شۇنچە پۇل - مېلىڭىز تۇرۇپ، يەنە نېمە ئۈچۈن سودىگەرچىلىك قىلىسىز؟ دېدى. خوجا ئەبۇنەسىر: - ئەي مۇرىت، ياخشى ئېيتىسىز، لېكىن مەن ئەقلىمگە كەلگەندىن بۇيان، پەيغەمبەرنىڭ «سۈننەت» (يول ئادىتى) لىرى مەندىن تاشلانمىدى، پەيغەمبەرنىڭ «سۈننەت» لىرىنى تاشلىمايمەن، خاھى سەپەردە، خاھى يۇرتتا تۇرغان ۋاقتىمدا بولسۇن، خەلققە «زاكات» بېرىپ نەپ (پايدا) يەتكۈزىمەن، سودىگەرچىلىك قىلمىسام، زاكاتنىڭ ئەجرىدىن مەھرۇم قالىمەن، ئەي مۇرىت، ئاڭلىدىڭمۇ؟ ئۇلۇغ پەيغەمبەر مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام مەسچىتتە ئولتۇراتتى، بىر نەچچە ساھابىلەر كىرىپ: ئەي خۇدانىڭ پەيغەمبىرى، باشقا ساھابىلەر باي بولغىنى ئۈچۈن زاكات بېرىپ زاكاتنىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. بىز يوقسۇل بولغانلىقىمىز ئۈچۈن زاكات بەرگىلى پۇلىمىز يوق. زاكاتنىڭ ساۋابىدىن مەھرۇم قالىمىز ، «زاكات» ساۋابىنى ھاسىل قىلغۇدەك ئىشنى بۇيرۇسىڭىز ، دەپ ئىلتىماس

قىلىشتى، مۇھەممەت پەيغەمبەر: ئەي ساھابىلەر، كۈندە ناماز بامداتنى ئوقۇپ بولۇپ 33 قېتىم «ئەلھەمدۇلىللا»، 33 قېتىم «سۇبھانەللا»، 33 قېتىم «لائىلاھە ئىللەللاھۇ ۋەھدەھۇ، لاشەرىكەلەھۇ، لەھۇلمۇلكۇ ۋەلەھۇلھەمدۇ، ۋە ھۇ ۋە ئالاكۇللى شەيئىن قەدىر» دېسەڭلەر، زاكات بەرگەننىڭ ساۋابىنى تاپىسىلەر، دەپ بۇيرۇدى، بۇ كەمبەغەل ساھابىلەر خۇشال بولۇپ، كۈندە ناماز بامداتتىن كېيىن «ساۋاق» قىلىپ ئوقۇدىلەر، بىر نەچچە كۈندىن كېيىن، باي ساھابىلەر ئاڭلاپ ئۇلار ھەم ناماز بامداتتىن كېيىن «ساۋاق» قىلىپ ئوقۇدى، كەمبەغەل ساھابىلەر پەيغەمبەرنىڭ قېشىغا كېلىپ: باي ساھابىلەر زاكات ساۋابىنى ۋە بىزنىڭ ساۋاقلىرىمىزنىڭ ساۋابىنى ھاسىل قىلىشىدۇ - دېگەندە، ھەزرىتى مۇھەممەت: زاكاتنىڭ ساۋابىنى خۇدا خالىغان بەندىسىگە بېرىدۇ، مەن قانداق قىلاي - دەپ جاۋاب بەردى. بۇنىڭدىن مەلۇمكى، زاكاتتا ساۋاب ناھايىتى كۆپ ئىكەن، شۇ سەۋەبتىن مەن سودىگەرچىلىكنى تەرك قىلىمىدىم - دېدى.

دېمەك، ھەزرىتى خوجا ئەبۇ نەسىر سەپەرگە چىققىنىدا، كۆپ سېخىيلىق قىلىپ خەلققە نان بېرەتتى، يۇرتتا تۇرغىنىدا، كۆپ تائەت - ئىبادەت قىلاتتى، كۈندە كېچىدە قۇرئاننى ئوقۇپ تامام قىلاتتى، چىشلىرىدىن چۈشكەن يورۇقتا ئىككى پارە قۇرئان يازاتتى، بەش قېتىم تاھارەت ئېلىپ، ھەر رەكئىتىگە سۈرە ياسىننى قىرائەت قىلىپ 32 رەكەت ناماز ئوقاتتى.

خوجا ئەبۇ نەسىر بىر كۈنى ئولتۇرۇپ سەپەرگە بېرىشنى ئىختىيار قىلىپ، كېچىسى كۈندە قىلىدىغان تائەت - ئىبادەتلىرىدىن بوشاپ يېتىپ چۈش كۆردى، ھەزرىتى مۇھەممەت پەيغەمبەر: - ئەي ئەبۇ نەسىر، بۈگۈن سەپەرگە بېرىشنى قويغىل، سەپەرگە بارىدىغان ۋاقىت بولغاندا ئۆزەم رۇخسەت بېرىمەن - دېدى. خوجا ئەبۇ نەسىر ياخشى بولىدۇ - دېدى. ئالتە ئايدىن كېيىن، پەيغەمبەر يەنە: - ئەي خوجا ئەبۇ نەسىر، ئەمدى سەپەرگە بارىدىغان ۋاقىت بولدى. تۈركىستان تەرەپكە بارغىل، «تۈركىستان» دا خۇدانىڭ بىر ياخشى بەندىسى ۋە مېنىڭ بەخت - سائادەتلىك ئۇممىتىم بار، ئۆزى كاپىر سۈرىتىدە، ئۇنىڭ ئۇلۇغ ئىسمى سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان، مەن مىئراجغا چىققان كېچىسى شۇنداق كۆردۇم، «ئەرش» نىڭ تۆپىسىدە نۇردىن تەخت قويۇلۇپتۇ، ئۇ تەخت ئۈستىدە سۇتۇقنىڭ روھى ئولتۇرۇپتۇ، مېنىڭ روھىڭ سۇتۇقنىڭ روھىغا ئىمان ۋە قۇرئاننى ئۆگىتىپ ئولتۇرىدۇ، مەن ئۇنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ، پەرىشتە جەبرائىلدىن سورىدىم. جەبرائىل: - بۇ قۇرئان تەلىم بېرىپ ئولتۇرغان روھ تۈركىستانغا بېرىپ، ئۇ روھنى مۇسۇلمان قىلغاندىن كېيىن. تۈركىستان يۇرتىنىڭ خەلقىنى بۇ كىشى مۇسۇلمان قىلىپ كۆپ كىشىنى ئىمانغا كىرگۈزىدۇ - دېدى. ئەي خوجا ئەبۇنەسىر، ئۇ ئۇممىتىمنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى

سېنىڭ بېرىشىڭغا باغلىق. ئەخىر قىلماي بارغىل-دەپ بىشارەت (خەۋەر) بەردى.

خوجا ئەبۇنەسىر ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ، كۆرگەن چۈشىگە خۇشال بولۇپ خۇداغا تەشەككۈر قىلىپ، پەيغەمبەرگە دۇرۇت (رەھمەت) ئېيتىپ، ئالتە يىل رىيازەت (جاپا) بىلەن تائەت-ئىبادەت قىلىپ، پەيغەمبەرنىڭ روھى بىلەن كۈندە بىر قېتىم كۆرۈشۈپ تۇردى. بىر كۈنى خوجا ئەبۇ نەسىر «مەدىنە» دە پەيغەمبەر قەبرىسىدە تۇرۇپ: -سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان غازى دۇنياغا كەلدىمۇ؟ ئىزلەپ بارسام ئىكەن-دەپ ئۇيقۇغا كەتتى. چۈشىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: -ئەي ئەبۇ نەسىر! قوپقىل، سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان تۇغۇلدى، ئىزلەپ بارغىل-دەپ بىشارەت بەردى. شۇ زامان خوجا ئەبۇ نەسىر خۇشال بولۇپ يول جابدۇقىنى راسلاپ، ئوغلى خوجا ئوبۇلپەتتاھنى ھەمرا قىلىپ، 70 نەپەر ئۇۋەيس (ئەۋلىيا) بىلەن تۈركىستان تەرەپكە سەپەر قىلدى. شەھەرمۇ شەھەر يۈرۈپ، سۇلتان سۇتۇقنى ئىزلىدى، ئەنجانغىچە كەلدى. بىر كىشى: -قەشقەر تۆرىسىنىڭ بىر ئوغلى بار، ئىسمى سۇلتان سۇتۇق، ئۇ تېخى كىچىك، سېنىڭ سۆزۈڭگە جاۋاب بېرەلمەس-دېدى. خوجا ئەبۇ نەسىر: -ئۇنىڭ كىچىكلىكىنىڭ ماڭا كارى چاغلىق، مېنىڭ ئۆزى بىلەن ئىشىم بار-دېدى. 300 كارۋان بىلەن قەشقەر تەرەپكە ماڭدى، نەچچە كۈندىن كېيىن قەشقەرگە يېتىپ كەلدى. سۇلتان سۇتۇقنى تېپىپ ئېيتىدىغان سۆزلىرىنى ئېيتىپ، قىلىدىغان ئىشلىرىنى قىلىپ ئىمانغا كىرگۈزدى (بۇ توغرىدىكى قىسسە ھەزرىتى سۇلتان سۇتۇقنىڭ ئۆز تەزكىرىسىدە بايان قىلىندۇ).

خوجا ئەبۇ نەسىر 70 يىل رىيازەت-مۇشەققەت بىلەن خۇداغا تائەت-ئىبادەت قىلغانلىقى ئۈچۈن، زەلالەتتىكى خەلقلەر(يولدىن ئازغان خەلقلەر) نى ئىمانغا (ئىسلامغا) كىرگۈزۈش مەنسىپىنى خۇدا بۇ خوجىغا بەردى. چۈنكى خۇدانىڭ دەرگاھىدا بىر كىشىنى ئىسلامغا كىرگۈزۈشنىڭ ساۋابىدىن ئۇلۇغ تائەت-ئىبادەت يوق ئىكەن. خوجا ئەبۇ نەسىر نەچچە يىل تەلەپ قىلىپ، ئاخىرى مۇراد-مەقسەتلىرىگە يېتىپ، خۇدانىڭ بەندىلىرىنى ئىمانغا كىرگۈزۈشكە مۇۋەپپەق بولدى.

خوجا ئەبۇ نەسىر ھەزرىتى سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان بىلەن ئۇچراشقاندىن كېيىن، 12 يىل خۇدانىڭ ئىبادىتىگە مەشغۇل بولۇپ، بۇغراخاننى كامالىغا يەتكۈزدى. خوجا ئەبۇنەسىر كۈندۈزى روزا تۇتۇپ، كېچىسى ناماز ئوقۇپ تائەت-ئىبادەت قىلىپ، 7 مىڭ كىشىنى مۇسۇلمان قىلدى. 70 كىشىنى تەربىيە قىلىپ كامالغا يەتكۈزدى، بۇ 70 كىشى ئارىسىدىن شەيخ نەجمىددىن ئەتتار كۆپرەك تەربىيە تاپقان ئىدى. ئەبۇنەسىر بۇ 70 كىشى بىلەن مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپ مۇرادىغا يەتتى، 50 كىشىنى ئوقۇتۇپ ئالىم قىلدى. خوجا ئەبۇنەسىر سامانى 80 يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، پۈتۈن ئۆمرىنى خۇداغا

ئىبادەت قىلىپ ئۆتكۈزدى. ھەزرىتى ئابا بەكرى سىددىقنىڭ روھىدىن تەربىيە تېپىپ، «ئۇۋەيس» (ئەۋلىيا) بولغان ئىدى. شۇ سەۋەبتىن، ھەزرىتى ياقۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ يېشىنى ياشىدى. دائىم يىغا-زار، ئاھ! سۆزىدە بولۇپ يۈرەكلىرىنى كۆيدۈرەتتى.

ئەي دەرۋىش! ئاگاھ بولغىلكى، كۆڭلۈڭنى يۇقىرى تۇتقىل، تەكەببۇرلۇق (يوغانچىلىق) قىلساڭ، تەكەببۇرلۇقۇڭ توسالغۇ بولۇپ، خۇدانىڭ جامالىنى كۆرەلمەيسەن، سىر-ئەسرارىنى ئاڭلىيالمايسەن، تىرىشقىل، توسقۇنلۇقتىن قۇتۇلۇپ خۇدانىڭ جامالىنى كۆرۈشكە كۆزۈڭ ۋە قۇلىقىڭ ئېچىلسۇن!

رىۋايەتتە ئېيتىلىشىچە: خوجا ئەبۇ نەسىر مۇرىتلىرى بىلەن ئولتۇراتتى، بىر كىشى كىرىپ: - ئەي خوجا ئەبۇ نەسىر، خۇشخەۋەر بولسۇنكى، خۇدا ساڭا «قۇتبى» (بۈيۈك ئەۋلىيالىق) مەنسىپىنى بېرىدۇ - دەپ خەۋەر بەردى. خوجا ئەبۇ نەسىر بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ كۆپ يىغلاپ: - ئىلاھا خۇدايا، بۇ گۇناھكار بەندەڭنىڭ قۇتبىلىق كىيىمىنى كىيىشكە لاياقىتى يوق، چۈنكى تېنىم يۈز مىڭ گۇناھ بىلەن بۇلغانغان - دەپ پەرىشان ھالدا ئولتۇراتتى. بىر ئاۋاز ئاڭلاندى: - ئەي خوجا ئەبۇ نەسىر! خۇدانىڭ رەھمىتىدىن بىر قەترىسى (تامچىسى) ھەر قانچە گۇناھقا بۇلغانغان تەنگە تامسا ئۇنى پاك قىلىدۇ، بىر تەن دائىم خۇدانىڭ بەندىلىكىدە بولسا، نېمە ئۈچۈن قۇتبىلىق كىيىمىنى كىيىشكە يارىمىسۇن! خوجا ئەبۇ نەسىر بۇ سۆزنى ئاڭلاپ كۆپ خۇشال بولۇپ، تاھارەت ئېلىپ — يۇيۇنۇپ، تۆت رەكەت ناماز ئوقۇپ «قىبلە» تەرەپكە قاراپ ئولتۇرغان ئىدى. بىر نەچچە «ئۇۋەيس» (ئەۋلىيا) ھازىر بولۇپ، «قۇتبىلىق» كىيىمىنى خوجا ئەبۇ نەسىرگە كىيگۈزۈپ، قۇتبىلىق ئورنىدا ئولتۇرغۇزۇپ غايىب بولۇپ كەتتى. خوجا ئەبۇ نەسىر ئۆيدىن چىقىپ تۇراتتى، شەيخ نەجمىددىن ئەتتار ئورنىدىن تۇرۇپ: - ئەي بۇزرۇكۋار، «قۇتبى» بولغانلىرىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن - دېدى. خوجا ئەبۇ نەسىر: - ئەي نەجمىددىن ئەتتار، ماڭا قۇتبىلىق كەلگەنلىكىنى نەدىن بىلدىڭىز؟ دېدى. سىز قۇتبىلىق كىيىمىنى كىيگەندە مەن ھازىر ئىدىم - دەپ جاۋاب بەردى، نەجمىددىن.

خوجا ئەبۇ نەسىر يەتتە يىل ئالتە ئاي «قۇتبى» بولدى. كىشىلەرگە ئارىلاشماي بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپ ھايات ئۆتكۈزدى. مەلۇم بولسۇنكى: بىر كۈنى خوجا ئەبۇ نەسىر ئولتۇراتتى، بىر كىشى كىرىپ سالام بېرىپ: - ئەي خوجا، مەن جان ئالغۇچى، سىزدىكى ئامانەتنى ئالغىلى كەلدىم - دېدى. خوجا ئەبۇ نەسىر دېدىكى: - ماڭا نېمە تەئەددى (تەنە) قىلىسىز، خۇدانىڭ ئەمرى بىلەن جان ئېلىشقا كەلگەن ئەلچى ئەۋلىيالارنىڭ ئالدىغا مۇنداق تەئەددى (تەنە) بىلەن كەلمەيدۇ، خۇدانىڭ ئەۋ-

لەيالىرى خۇدانىڭ جامالىنى ئارزۇ قىلىدۇ، تېنى بىلەن ئىشى يوق. مەن ھەم كۆز تۇتۇپ تۇرغان ئىدىم، ياخشى كەلدىڭىز. ئامانەتنى ئېلىشقا مەشغۇل بولۇڭ - دەپ جاننى خۇداغا تاپشۇردى. سائەتتىن كېيىن، يېقىن خىزمەتكارلىرىدىن بىرى كىرىپ قارىسا، خوجا ئەبۇنەسىر يۈزلىرىگە نىقاب تارتىپ، قىبلە تەرەپكە قاراپ ئاياقلىرىنى ئۇزىتىپ يانپاشلاپ يېتىپتۇ. بۇ خىزمەتكار ھەيران بولدى، چۈنكى خوجا ئەبۇنەسىر ئادەتتە ئاياقلىرىنى ئۇزىتىپ ياتمايتتى. خىزمەتكار: - بۈگۈن خوجا مۇشۇنداق ياتقان بولسا كېرەك - دەپ ئويلاپ، بىردەم تۇرۇپ يېقىن كېلىپ قارىسا، خوجا ئەبۇنەسىر ۋاپات بولۇپتۇ. خىزمەتكار پەرياد ئېتىپ، ئوغلى خوجا ئوبۇلپەتتاھ ۋە سۇلتان سۇتۇق بۇغراخانغا خەۋەر قىلدى، ھەممە ئادەملەر بىلەن كېلىپ تەزىيە تۇتتى. بىر مۇرىت سۇتۇق بۇغراخاندىن: - خوجا ئەبۇ نەسىرنى كىم يۇيىدۇ؟ دەپ سورىدى. سۇلتان سۇتۇق خوجا ئەبۇنەسىرنىڭ ئالدىغا كېلىپ يۈكۈنۈپ ئولتۇردى، خوجا ئەبۇنەسىرنىڭ كۆكرىكىدىن: -مېنى شەيخ نەجمىددىن بىلەن ئوغلۇم يۇيسۇن - دەپ ئاۋاز كەلدى. سۇتۇق بۇغراخان: -مەن ھەم ئوغلى، مېنى ھەم قوشۇپ دېدى - دەپ خۇشال بولدى.

ئەبۇ نەسىر سامانىنىڭ جەسىتىنى سۇلتان سۇتۇق ۋە شەيخ نەجمىددىن، خوجا ئوبۇلپەتتاھلار بىرلىكتە يۇيۇپ جىنازىغا سېلىپ، ئىززەت - ھۆرمەت بىلەن نامازگاھقا ئېلىپ بېرىپ، ئاممىۋى خەلقتىن 10 مىڭ 700 كىشى، دەرۋىشلەردىن 100 كىشى بىلەن نامىزىنى ئوقۇپ، «مەشھەد» دېگەن جايدا دەپنە قىلدى. ئەبۇ نەسىر دۇنيادىن ئۆتكەندە، ھىجرىيە تارىخىدا 350 (ھىجرىيىنىڭ 350 - يىلى) ئىدى، شۇ كېچىسى دەرۋىشلەردىن بىرى قارىسا، ئەبۇ نەسىر بىر ئاق سەللە ئوراپ، ئاق كىيىم كىيىپ، ئاق ئاتقا مىنىپ، ئىرىكلىكىدە غازاتقا چىققانلىرىغا ئوخشاش كۆرۈندى. دەرۋىش: - ئەي خوجا ئەبۇ نەسىر، خۇدا سىزگە نەدىن جاي بەردى؟ دەپ سورىدى. خوجائەبۇنەسىر: - خۇدا ماڭا ئەڭ ئالىي جەننەتتىن جاي بەردى، «كەر بالا» [1] دا غازات قىلىپ شېھىت بولغانلارنىڭ دەرىجىسىنى بەردى، مەن بۇرۇنقى ئۆتكەن غازىلارغا ئوخشاش جەڭ قىلغانلىقىم ئۈچۈن، بۇ ئۇلۇغ جەننەتكە ئىگە قىلدى، سەن ھەم ماڭا ئوخشاش غازات قىلساڭ، مەن تاپقان دۆلەتكە ئىگە بولۇرسەن. ئەي دەرۋىش! مېنىڭ مۇرىتلىرىمغا ئېيتقىل، خۇدا يولىدا غازات قىلىشقا مەشغۇل بولسۇن، خۇدا ئۈچۈن جەڭ قىلغان غازىدا ئۇن ئەۋلىيانىڭ مەرتىۋىسى بولىدۇ - دېدى.

---

[1] كەربالا - باغداد (ئىراق) نىڭ جەنۇبىدا قۇملۇق بىر جاي بولۇپ، مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ نەۋرىسى ئىمام ھۈسەيىن ۋە ئۇنىڭ تەرەپدارلىرى خاۋارىجلار بىلەن ئۇرۇشۇپ ھۈسەيىن ئۆلتۈرۈلگەن يەر.

خاقان ۋە خاقان ئوغلى سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاننىڭ تەزكىرىسى

بۇ زات — كاپىرلىقنى، گۇناھنى يوق قىلغۇچى. شەرىئەتكە راۋاج بەرگۈچى
ئۇ، دىن — ئىسلامنىڭ راۋاجى ئۈچۈن ھەممە كاپىر - مۇناپىقلارنى ئۆلتۈرۈۋەتتى.
قىلىچلىرىنىڭ يۈزى كاپىرلار ئارىسىدا مەشھۇر ئىدى. ھەزرىتى مۇھەممەت ئەلەيھىس-
سالامدىن تەربىيەت تېپىپ، كۆپ خەلققە يول كۆرسىتىپ، مەقسەتلىرىنى ھاسىل قىلىپ،
مەزلۇم (مەھكۇم) لەرنىڭ دادىغا يېتىپ، بىچارىلەرگە يېقىن بولۇپ، غېرىبلارغا رە-
ھىم قىلىپ، تاشلىنىپ قالغانلارنى كۆتۈردىتتى. بۇ زاتنىڭ تەرىپلىرىنى قىلىشقا
ئاراتور (ناتىق) لارنىڭ تىلى ئاجىز ۋە ھەۋەس - جامالىنى تەرىپ قىلىشتا پەم ئىد-
راك ھەيران، ئۇنىڭ بىلىمىنى بايان قىلىشتا كامىللارنىڭ ئەقلى سەرگەردان ئىدى.
مۆجىزىلىك تىلى غايىب سىر - ئەسرارنىڭ ئاچقۇچى، خۇدانىڭ قۇرئانىنى ئىزاھلاپ
بەرگۈچى بولۇپ، بۇ زاتنىڭ ئالدىدا ھەر قانداق ناتىقنىڭ تىلى لال ئىدى. ھەر-
قانداق پەزىلەتلىك زاھىت ئادەملەر بۇ زاتنىڭ تەقۋادار (پەرھىزكار) لىقى ئالدى-
دا يوقنىڭ ئورنىدا ئىدى. جاھانغا زىننەت بېرىدىغان جامالىدىن ئاي، كۈن خىجىل
ئىدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى ئالەم خەلقىگە راھەت ئىدى. خۇدا ئۇنىڭغا رۇستەمنىڭ كۈچ-
قۇۋۋىتىنى، ھەزرىتى ئەلىنىڭ ھىممىتىنى، ئىمىر ھەمزىنىڭ جۈرئىتىنى بەردى. ئۇ جا-
ھىل ۋە يولدىن ئازغان ئادەملەرنى توغرا يولغا سالاتتى. خۇدا بۇ زاتنى شۇنداق
ياراتتىكى، مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ دىن، مىللەتلىرىنىڭ ئاچقۇچىنى ئۇنىڭ قولىغا
بەردى. بۇ زات دۇنياغا كەلمەستىن بۇرۇن، «مىئراج كېچىسى» روھلىرىنى خۇدا
مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلەر قاتارىدا كۆرسەتتى. مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام:-
بۇ قايسى پەيغەمبەرنىڭ روھى؟ دەپ جەبرا ئىلدىن سورىغاندا، جەبرائىل: - بۇ،
پەيغەمبەرنىڭ روھى ئەمەس، سىزنىڭ ئۈممىتىڭىزنىڭ روھى، سىز دۇنيادىن ۋاپات
بولۇپ 333 يىلدىن كېيىن دۇنياغا كېلىپ، تۈركىستان ۋىلايىتىدىكى كاپىرلارنى
ئىسلامغا كىرگۈزۈپ، شەرىئىتىڭىزنى خەلق ئىچىدە ئاشكارا قىلىدۇ، بۇ — سۇلتان سۇ-
تۇق بۇغراخان - دەپ جاۋاب بەردى. مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام: - ئەي جەبرائىل، بۇ
ئۈممىتىمنىڭ روھىنى پەيغەمبەرلەر قاتارىدا قىلىشىنىڭ سەۋەبى نېمە؟ دېدى. جەبرائىل:-
ئەي خۇدانىڭ پەيغەمبىرى، ئۇنىڭ روھى ئىككى سەۋەبتىن پەيغەمبەرلەر قاتارىدا
تۇرغۇزۇلغان: (1) سىزنىڭ شەرىئىتىڭىزنى خەلق ئىچىدە ئاشكارا قىلىپ، شەرىئەت
ھۆكۈملىرىنى ھەممىگە يەتكۈزىدۇ؛ (2) بەزى پەيغەمبەرلەر ئىككى كىشىدىن زىيادە
ئادەمنى مۇسۇلمان قىلالماي ئالەمدىن ئۆتكەن بولسا، بۇ ئۈممىتىڭىز سان - ساناقسىز

ئادەمنى مۇسۇلمان قىلىدۇ - دەپ جاۋاپ بەردى. مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام خۇش بولۇپ: - تۈركىستان ۋىلايىتىدىن خاتىرجەم بولدۇم. چۈنكى كۆڭلۈمدە تۈركىستان ۋىلايىتى مۇسۇلمان بولماي، ئىمان دۆلىتىدىن بىنەسىپ قالدى، ئىسلامنىڭ قىلىچى يەتمىدى، قىيامەت كۈنى تۈركىستان تەرىپىدىكى ئۈممەتلىرىمنىڭ ئەھۋالى نېچۈك بولۇر؟ دەپ پەرىشان ئىدىم - دەپ، سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاننىڭ روھلىرىنى تەرىنىيەت قىلىشقا مەشغۇل بولدى. سۇتۇقنىڭ روھىغا كۈندە توختاتماي دۇئا قىلاتتى، ساھابىلەر قوشۇلۇپ «ئامىن!» دەيتتى. ساھابىلەر مۇھەممەتنىڭ كىمنىڭ ھەققىدە دۇئا قىلغانلىقىنى بىلمەيتتى. بىر كۈنى مائاز جەبەل ئوغلى: - ئەي خۇدانىڭ پەيغەمبىرى، كىمنىڭ ھەققىگە دۇئا قىلىسىز؟ دەپ سورىدى، ھەزرىتى پەيغەمبەر: - ئەي مائاز، تۈركىستان تەرىپىگە ئىسلامنىڭ قىلىچى يەتمەي. ئۇلار مۇسۇلمان بولماي قالدى، دەپ كۆڭلۈم كۆپ خىجالەتتە ئىدى. مىئراجدا «ئەرش» نىڭ تۈۋىدە پەيغەمبەرلەرنىڭ روھلىرى قاتارىدا بىر روھنى كۆرۈپ، بۇ قايسى پەيغەمبەرنىڭ روھى؟ دەپ جەبرائىلدىن سورىدىم، جەبرائىل: بۇ — پەيغەمبەرنىڭ روھى ئەمەس، بەلكى تۈركىستان تەرىپىدىكى خەلقنى مۇسۇلمان قىلىدىغان ئۈممىتىڭىزنىڭ روھى، دېدى، شۇندىن بېرى شۇ ئۈممىتىمنىڭ ھەققىدە دۇئا قىلىمەن - دېدى. جەبەل ئوغلى مائاز ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ: - ئەي خۇدانىڭ پەيغەمبىرى، پەيغەمبەرلىرىڭىز راست ۋە بەرھەق، دۇئايىڭىز ئىجاۋەت، خۇدا دۇنيا ۋە ئاخىرەتنى سىز ئۈچۈن يارىتىپتۇ، دۇئا قىلىڭىز، بىز «ئامىن» دېسەك، سۇتۇق بۇغراخاننىڭ روھى بۇيەرگە ھازىر بولسا، كۆزىمىز بىلەن ئۇ كىشىنىڭ روھىنى ھەم جامالىنى كۆرسەك، بىزنىڭ كۆڭلىمىزمۇ تۈركىستان تەرىپىدىن خاتىرجەم بولسا - دەپ ئىلتىماس قىلدى.

ھەزرىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئىلتىماسنى قوبۇل قىلىپ يىغا-زار بىلەن دۇئا قىلدى. بىر سائەتتە 41 نەپەر يىگىت باشلىرىغا كىگىز قالپاق كىيىپ، تۆت تۇيىقى ئاق قاراقاشقا ئارغىماققا مىنىپ، جەڭ قوراللىرىنى تاقاپ بىر تەرەپتىن پەيدا بولۇپ، پەيغەمبەرگە سالام بېرىپ تۇردى. ھەزرىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: - ئەي ساھابىلەر! تۈركىستان تەرەپتىكى خەلقلەرنى مۇسۇلمان قىلىدىغان سۇلتان سۇتۇقنىڭ روھى ئەنە شۇ - دەپ كۆرسەتتى. ھەممە ساھابىلەر سۇتۇقنىڭ روھىنى كۆرۈپ: - خۇداغا شۈكرى، بۇ جامائەنىڭ قولىدا ھەر قانداق قىيىن ئىشلار ئاسان بولىدۇر - دەپ خۇشال بولۇپ تەبرىكلىدى، دۇئا قىلىپ رۇخسەت بەردى. سۇلتان سۇتۇقنىڭ روھى غايىب بولدى. ھەزرىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: - ئۇ 41 كىشىنىڭ بىرسى — خوجا ئەبۇ نەسىر سامانى، ئۇ «ئەرش» تە سۇلتان سۇتۇقنىڭ روھىغا ئىمان، قۇرئان تەلىم بېرىپ تۇراتتى، ھازىر

ھەم ھەمرا بولۇپ كېلىپتۇ، سۇتۇق دۇنياغا كەلگەندە، شۇ كىشى ئىمانغا كەلتۈرىدۇ – دېدى. شۇ زامان ساھابىلەر: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇنيادىن كېتىپ 333 يىلدىن كېيىن، تۈركىستاندا سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان ناملىق كىشى دۇنياغا كېلىپ، 12 ياشتا مۇسۇلمان بولۇپ، ناھايىتى كۆپ خەلقنى مۇسۇلمان قىلىپ، غازىلىق سۈپىتىدە بولىدۇ» دەپ تارىخ خاتىرە قىلىپ قويدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: – تۈركلەردىن ئەڭ ئاۋۋال سۇتۇق بۇغراخان مۇسۇلمان بولىدۇ – دېدى.

نەچچە زامانلاردىن كېيىن، خوجا ئەبۇ نەسىر بۇ دۇنياغا كېلىپ، زاھىر ئىلمىنى ئوقۇپ يۈردى. مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ ھەدىسلىرىنىڭ مەزمۇنىدىن ئاگاھ بولۇپ، بۇ قانداق كىشىدۇ ؟ دەپ، كۆرمەي تۇرۇپ ئاشىق بولدى. تارىختا قارىسا، سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاننىڭ دۇنياغا كېلىشىگە ئاز ۋاقىت قاپتۇ، ئىشقلىرى غالىب بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇخسىتى بىلەن سۇلتان سۇتۇقنى ئىزلەپ تۈركىستان تەرەپكە سەپەر قىلدى (بۇ سۆزنى VI – بابتا بايان قىلدۇق).

مەلۇم بولسۇنكى، سۇتۇق بۇغراخان دۇنياغا كېلىشىدە، پۈتۈن ئاسماندىكى پەرىشتىلەر: – شۇنداق بىر زات بۇ كاساپەت دۇنياغا كېتىپ بارىدۇ، ئۇنىڭ ئەھۋالى نېچۇك بولۇر ؟ دەپ ئەپسۇسلاندى. بىر پەرىشتە: – بۇ زات خالىغاننى قىلىدۇ – دەپ جاۋاب بەردى. ھەزرىتى سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان دۇنياغا كەلگەن كۈنى، خۇدانىڭ ئەمرى بىلەن يەر – زېمىن تەۋرەشكە باشلىدى. سۇلار ئېقىشىپ ئاقتى، قىش ۋاقتى ئىدى، گۈللەر ئېچىلدى، كاپىرلارنىڭ پەيلاسوپلىرى قۇرئە سېلىپ: – بۇ بالا جاھانگىر بولۇپ، مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنلىرىغا كىرىدۇ – دېدى. كاپىرلار بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، سۇلتان سۇتۇقنى ئۆلتۈرۈشكە قەست قىلدى. ئانىسى: – ئەي كاپىرلار! بۇ ئوغلۇمنىڭ مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىغا كىرىشىنى قانداق بىلىسىلەر، چوڭ بولغاندا مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىغا كىرسە، ئىختىيار سىلەردە – دەپ ئۆلتۈرگىلى قويمىدى.

سۇلتان سۇتۇق يەتتە ياشقا كىرگەندە ئاتىسى ئۆلدى، ئانىسىنى سۇتۇقنىڭ ئاتىسىنىڭ بىر تۇغقىنى — ھارۇن بۇغراخان ئالدى. سۇتۇق بۇغراخاننى بەش يىل تەربىيە قىلدى. سۇتۇق بۇغراخان 12 ياشقا كىردى. بۇ ۋاقىتقىچە، كاپىرلىق شەكلىدە 39 كىشى بىلەن سۆھبەت قىلاتتى. ئۇشتۇمتۇت بىر كۈنى سۇتۇق بۇغراخان 40 كىشى بىلەن ئوۋ – ئوۋلاش ئۈچۈن چىقتى، ئۇ ئوۋ – ئوۋلاپ يۈرگەندە، بىر توپ تىكەننىڭ تۈۋىدىن بىر توشقان چىقىپ قاچتى، سۇتۇق بۇغراخان ھەمرالىرىدىن ئايرىلىپ توشقاننى قوغلىدى، توشقان بىر قېرى ئادەم سۈرىتىدە بولۇپ: – ئەي ئوغلۇم! خۇش كەلدىڭىز، سىز بىلەن كۆرۈشۈش ئۈمىدىدە ئىدىم، خۇداغا شۈكرى، سىزنى يالغۇز

ئۈچراتتىم، ئاتتىن چۈشۈڭ. نەچچە ئېغىز سۆزۈم بار سىزگە ئېيتاي – دېدى. سۇتۇق بۇغراخان بۇ ۋەقەنى كۆرۈپ ھەيران بولدى، دەرھال ئاتتىن چۈشۈپ، بۇ كىشىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئەدەپ بىلەن ئولتۇردى. بۇ كىشى: – نېمە ئۈچۈن كاپىرلىقنى ئۆزەڭگە لازىم قىلىۋىسەن؟ ئۆزەڭگە مەلۇم، سېنى ياراتقان خۇدا بار، شۇ خۇدانىڭ ئەمرىنى تۇتۇپ، مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ يوللىرىدا يۈرگىل – دەپ نەسىھەت قىلدى. سۇتۇق بۇغراخان بۇ سۆزنى ئاڭلاپ: بۇ قانداق كىشى. نېمە سۆزلەرنى ئېيتىدۇ، بىزنىڭ يۇرتىمىزدا مۇنداق سۆزلەر يوق ئىدى، نەدىن پەيدا بولدى؟ دەپ ھەيران بولۇپ: – ئەي ئۇلۇغ ئادەم! ماڭا نېمە سۆزلەرنى ئېيتتىڭىز، بۇ سۆزلەردىن غەرىزىڭىز نېمە؟ دېدى. قېرى ئادەم: – ئەي ئوغلۇم! مېنىڭ غەرىزىم — سىزنىڭ بۇ نازۇك بەدىنىڭىزنىڭ دوزاخ ئوتىدا كۆيۈشىدىن ئېچىنىمەن – دېدى. سۇتۇق بۇغراخان: – دوزاخ دېگەن نېمە؟ دەپ سورىدى. قېرى كىشى: – دوزاخ دېگەن شۇنداق جايكى، ئۇنىڭدا ئوت، يىلان – چايانلار بار، كاپىرلارنى، گۇناھكارلارنى سېلىپ خىلمۇ خىل ئازابلار بىلەن ئازابلايدۇ – دېدى. سۇتۇق بۇغراخان بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ كۆڭلىگە قورقۇنچ چۈشۈپ: – ئەي قېرى كىشى! ئېيتىڭ ئېيتقۇلۇقنى، مەن ھەم ئېيتاي – دېدى. قېرى كىشى سۇتۇق بۇغراخانغا ئىمان كەلىمىسىنى ئۆگەتتى. سۇتۇق بۇغراخان: – بۇ سۆزنىڭ مەنىسى نېمە؟ دېدى. قېرى كىشى: – ئەي ئوغلۇم!، بۇ سۆزنى ھەركىم ئېيتسا، مۇسۇلمان بولۇپ جەننەتكە كىرىدۇ، جەننەتتە ھۆر قىزلار، غىلمانلار، ئاجايىپ ئىمارەتلەر، تاماقلار، شارابلار سان–ساناقسىزدۇر، ھەركىشى بۇ سۆزنى ئېيتمىسا، دوزاققا سېلىنىپ خىلمۇ خىل ئازابلار بىلەن ئازابلىنىدۇ – دېدى. سۇتۇق بۇغراخان: – بۇ سۆزىڭىزنى قوبۇل قىلدىم، لېكىن بالاغەتكە يەتكىنىمدە ئېيتاي – دېدى. قېرى ئادەم: – ئەي پەرزەنت! سىز بالاغەتكە يەتكىچە ئۆگىنىدىغان سۆز كۆپ، ئەمما ھازىر ئېيتىدىغان سۆز شۇ – دېدى. سۇتۇق بۇغراخان: – ئەي قېرى كىشى، كۈندە بىر قېتىم كەلسىڭىز ئېيتاي – دېدى. قېرى كىشى: – ئەي ئوغلۇم، بۇ ئارزۇيىڭىز پات ئارىدا ھاسىل بولىدۇ – دېدى. سۇتۇق بۇغراخان: – ئۇنداق بولسا، مەن ئىماننى شۇ كىشىنىڭ ئالدىدا ئېيتاي – دېدى. ئاخىرى، قېرى كىشى ئۇنىماي، سۇتۇق بۇغراخانغا «ئىمان كەلىمىسى» نى ئېيتقۇزى. ئەمما «كەلىمە شاھادەت»نى ئېيتقۇزماي، ئۇنى ئەبۇ نەسىر سامانىغا قالدۇردى. قېرى كىشى بولسا خىزىر پەيغەمبەر ئىدى. سۇتۇق بۇغراخان «ئىمان مۇجمەل»، «ئىمان مۇپەسسەل» ۋە باشقا ئىلىملەرنى خوجا ئەبۇنەسىر سامانىدىن ئۆگەندى. ئەبۇ نەسىر سامانى بىلەن ئۇچراشقىچە، مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ئاشكارا قىلمىدى.

سۇتۇق بۇغراخانغا «كەلىمە تەييىبە» نى تەلىم بېرىپ خىزىر پەيغەمبەر غايىب بولدى. ھەزرىتى سۇلتان ئوۋدىن قايتىپ ئوردىغا يېنىپ كەلدى. نەچچە كۈندىن

كېيىن، سۇتۇق بۇغراخان 39 كىشى بىلەن يەنە ئوۋغا چىقتى. ئوۋ ئوۋلاپ ئاستىن ئاتۇشتا «بەقۇ» دېگەن جايغا چۈشتى. قارىسا، قۇش سۇرەت پاكىز كىيىنگەن بىر نەچچە كارۋانلار ئوتلاقتا چۈشۈپتۇ. سۇتۇق بۇغراخان بۇ كارۋانلارنى كۆرۈپ، بىزنىڭ شەھىرىمىزدە مۇنداق كارۋانلار يوق ئىدى، دەپ ھەيران بولۇپ: - يۈرۈڭلار، بېرىپ سوراپلى، بۇ كارۋان قەيەردىن كېلىپتۇ، يىراق يەردىن بىزگە خۇشخەۋەر ئېلىپ كەلگەنمىكىن - دەپ كارۋان تەرەپكە كەلدى. بۇ كارۋان خوجا ئەبۇ نەسر سامانى ئىدى.

خوجا ئەبۇ نەسر سامانى قارىسا بىر نەچچە ئاتلىق كېلىۋاتىدۇ، مەلۇم بولدىكى، ئۇ «تارىخ»تا كۆرگەن سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان ئىكەن. «ئەلھەمدۇلىللا. تەلىپىم ھاسىل بولدى» دەپ خۇشال بولۇپ، دەرھال خىزمەتكارلىرىغا: - دۇنيا ھەم ئاخىرەتنىڭ سۇلتانى، مېنىڭ مەقسىتىم كېلىۋاتىدۇ، مېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىمدىكى سەۋەب ئەنە شۇ زات ئۈچۈن ئىدى، ئەي خىزمەتكار! يۈكنى ئېچىپ، پادىشاھ زاتىغا مۇناسىپ بىر تۆھپە ئېلىپ كېلىڭلار - دەپ بۇيرۇدى. خىزمەتكارلار دەرھال يۈكنى ئېچىپ تۆھپە - سوغات ئېلىپ كەلدى. شۇ ۋاقىتتا كارۋانلار ئارىسىدىن بىرى تۇرۇپ «ئەزان» ئوقۇدى، يۈكلىرى ئوچۇق ھالەتتە ھەممە نامازغا تۇردى. ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئورۇنلىرىغا كېلىپ ئولتۇردى. تا شۇ ۋاقىتقىچە سۇتۇق بۇغراخان ئات ئۈستىدە قاراپ تۇردى.

سۇتۇق بۇغراخان ھەيران قېلىپ: ئاجايىپ كارۋانلار ئىكەن، يۈكلىرى ئوچۇق تۇرۇپ بىزدىن پەرۋا قىلماي، بېشىنى يەرگە ئۇرىدۇ، دەپ ئەندىشىدە تۇراتتى. خوجا ئەبۇ نەسر سامانى سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ئالدىغا يەتتە قەدەم ئىلگىرىلەپ بېرىپ سالام قىلدى. ھەزرىتى سۇلتان ئاتتىن چۈشۈپ خوجا ئەبۇ نەسر بىلەن كۆرۈشتى. خوجا ئەبۇ نەسر سۇلتان سۇتۇقنى ئىززەت - ھۆرمەت بىلەن يانلىرىغا تەكلىپ قىلىپ، ماللارنىڭ ھەر قايسىسىدىن بىر جۈپتىن تەقدىم قىلدى. ئاندىن كېيىن خوجا ئەبۇ نەسر سۇتۇق بۇغراخانغا نەسىھەت قىلىشقا باشلىدى، سۇتۇق بۇغراخان جان - دىلى بىلەن قوبۇل قىلدى، چۈنكى سۇتۇق بۇغراخانغا خىزىر پەيغەمبەر مۇسۇلمانچىلىقنى سىزگە بىر كىشى كېلىپ ئۆگىتىدۇ، دېگەن ئىدى. سۇتۇق بۇغراخان خوجىنىڭ ئىسمىنى سورىدى، خوجا: - ئىسمىم خوجا ئەبۇ نەسر سامانى - دېدى. سۇتۇق بۇغراخان: - خىزىر پەيغەمبەر بىشارەت بەرگەن شۇ كىشى ئىكەن - دە، دەپ خۇشال بولۇپ: - ئەي بوۋا، ھەر قانداق تەربىيە - نەسىھەتلىرىنى قوبۇل قىلاي، بىز ئاتلىق تۇرغاندا يۈكلىرىڭلارنى ئوچۇق قويۇپ، بىزدىن پەرۋا قىلماي باشلىرىڭلارنى يەرگە ئۇرۇشقا مەشغۇل بولدۇڭلار، بۇ ئىشنىڭ ھەقىقىتىدىن خەۋەر بېرىڭ - دېدى.

خوجا ئەبۇ نەسىر: - ئەي شاھزادە! بۇدۇنيا تۇرىدىغان يەر ئەمەس، ھەممە كىشى كېتىدۇ، بۇ دۆلەت كىشىگە ۋاپا قىلمايدۇ، بەلكى ھەممىسى دۈشمەن، چۈنكى قىيامەت كۈنى پۇل - مال سەۋەبىدىن ئادەم دوزاخقا كېتىدۇ، ھەممىمىز مۇساپىردۇرمىز، چۈنكى سەپەرگە ئوزۇق - جابدۇق لازىم، بىز بېشىمىزنى يەرگە ئۇرۇپ ناماز ئوقۇپ ئاخىرەت سەپىرىگە ئوزۇق قىلىمىز، ئاخىرەتنىڭ جابدۇقىنى قىلدۇق - دەپ جاۋاب بەردى. سۇتۇق بۇغراخان: - «ئاخىرەت» دېگەن نىمە؟ دەپ سورىدى. خوجا ئەبۇنەسىر: - «ئاخىرەت» چىرايلىق قىزلار، رەڭمۇرەڭ مېۋە، تاماقلار، ياخشى كىيىملەر، چىرايلىق ياخشى ئىمارەتلەر بار جاي بولۇپ، بۇ دۇنيادا بەش ۋاخ ناماز ئوقۇغان كىشىگە خۇدا شۇنداق نەرسىلەرنى بېرىدۇ، «زاق» دېگەن ئوت، يىلان - چايان ۋە باشقىلار بار جاي، بۇدۇنيادا بەش ۋاخ ناماز ئوقۇمىسا، شۇ جايغا سېلىپ ئازاب قىلىدۇ - دەپ جاۋاب بەردى.

ھەزرىتى سۇتۇق بۇغراخان خوجا ئەبۇنەسىردىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ كۆڭلىگە بىر قورقۇنچ پەيدا بولۇپ: - ئەي خوجا، نىمە دېسە مۇسۇلمان بولىدۇ؟ دەپ سورىدى. خوجا ئەبۇ نەسىر: - «ئەشھەدۇ ئەننە لائىلاھە. ئىللەللاھۇ. ۋەھدەھۇ. لاشەرىكەلەھۇ ۋە ئەشھەدۇ ئەننە، مۇھەممەدەن، ئابدۇھۇ ۋەرەسۇلەھۇ» دەڭ - دېدى. سۇتۇق بۇغراخان بۇ «كەلىمە» نى ئېيتىپ: - «مۇھەممەت» دېگەن كىم؟ دەپ سورىدى. ھەزرىتى خوجا ئەبۇ نەسىر: - «مۇھەممەت» دېگەن خۇدانىڭ دوستى، دۇنيا - ئاخىرەتنى خۇدا شۇ مۇھەممەت پەيغەمبەر ئۈچۈن ياراتتى، ئۇ، قىيامەت كۈنى گۇناھكارلارنى دوزاختىن قۇتقۇزۇپ جەننەتكە ئېلىپ بارىدۇ، مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى راست، ئۇنىڭ شەرىئىتى ئۆزگە پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرغان، ھەر قانداق كىشى مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام يۈرگەن يولدا يۈرسە مۇرادىغا يېتىدۇ - دېدى. سۇتۇق بۇغراخان: - يولدىن ئازغانلارغا بۇ سۆزدىن باشقا سۆز بولسا ئۆگىتىڭ، مەن ياد ئېلىپ خۇدانىڭ تائەت - ئىبادىتىگە مەشغۇل بولاي - دېدى. سۇتۇق بۇغراخانغا «ئىمان مۇجمەل»، «ئىمام مۇپەسسەل»، «كەلىمە كۇفرى»، «دۇئايى قۇنۇت»، «ئەتتاھىياتۇ»، «سۈرە پاتىھە»، «سۈرە ئىخلاس» نى ئۆگەتتى. سۇتۇق بۇغراخان 39 كىشىنى بىر - بىرىدىن چاقىرىپ كېلىپ: - ئەي دوستلار! ئەگەر مېنىڭ دوستلۇقۇمنى خالىساڭلار مۇسۇلمان بولۇڭلار، ھەزرىتى مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ «دىن» ى ھەممىدىن ئۇلۇغ. شۇ «دىن» غا كىرىڭلار - دەپ نەسىھەت قىلدى. بۇ 39 كىشى بەزىسى ئۆز ئىختىيارى بىلەن، بەزىسى سۇتۇق بۇغراخاننىڭ قىلىچىدىن قورقۇپ شۇ يەردە مۇسۇلمان بولدى. ناماز ئەسىردىن كېيىن، سۇتۇق بۇغراخان باشلىق ھەممىسى خوجا ئەبۇ نەسىر-

دىن ئۆيلىرىگە قايتىشقا رۇخسەت سورىدى. خوجا ئەبۇنەسىر: — ياخشى بولىدۇ، ئەگەر سىلەر قايتىمىساڭلار، سىلەرنى ئىزلەپ كىشى كېلىپ بىزنىڭ قېشىمىزدىن تاپسا، بىر پىتنە پەيدا بولۇپ، بېشىمىز ئۆلۈمگە كېتىدۇ، كاپىرلار بىزنى تۈرلۈك - تۈرلۈك ئازاب قىلىدۇ — دەپ رۇخسەت بەردى ۋە يەنە: — سىلەر مېنىڭ يېنىمغا كېچىسى كېلىڭلار، مەن سىلەرگە قۇرئان ۋە ناماز ئوقۇشنى ئۆگىتىپ قوياي — دېدى.

سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان باشلىق ھەممىسى ئۆيلىرىگە قايتىشتى. شۇ كۈنى يېرىم كېچىدە تۇرۇپ خوجا ئەبۇ نەسىر قېشىغا باردى، باش تۇخۇ چىللىغىچە «قۇرئان» ئۆگىنىپ ئۆيلىرىگە قايتتى. ئىككىنچى كۈنى تۈن يېرىمىدا يەنە باردى. سەھەرگىچە «قۇرئان» ئۆگىنىپ قايتتى. شۇنداق قىلىپ يەتتە كۈنگىچە باردى. سەككىزىنچى كېچىسى تۈن يېرىمىدا سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان 39 كىشى بىلەن خۇدانىڭ ئىنايىتى بىلەن قۇرئاننى ئۆگىنىپ تامام قىلدى. ناماز ئوقۇشنى ئۆگىنىپ، خۇداغا ئىبادەت قىلىشقا مەشغۇل بولدى. بۇ 39 كىشىنىڭ ئارىسىدىن سۇتۇق بۇغراخان قۇرئاننى پۈتۈن ياد ئالدى.

ئالتە ئايدىن كېيىن، بۇغراخاننىڭ تاغىسى (ھارۇن بۇغراخان) ئەھۋالنى بىلدى. ئۇ كاپىرلىقتا تاشتىن قاتتىق ئىدى. لەشكىرى كۆپ، سان - ساناقسىز، زىرەكلىكتە تەڭدىشى يوق ئىدى. ئەمما تېخىمۇ ئېنىقراق مەلۇم بولسۇن دەپ، ھېچ كىشىگە ئېيتمىدى.

ھارۇن بۇغراخان بىر كۈنى چۈش كۆردى، چۈشىدە بىر شىر ئۇنىڭغا پەنجە ئۇرۇپ ئۇنى ھالاك قىلدى، ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ، سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ئانىسىغا ئېيتتى. سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ئانىسى مۇنداق چۈش — «شەيتانى» (يالغان) دەپ تەبىر بەردى. ھارۇن بۇغراخان خاتىرجەم بولالماي: — ئەي خوتۇن! بۇ ئوغلۇڭنى ئۆلتۈرگىل، مەن ساڭا: ئۇ بىزنىڭ دىنىمىزنى ۋەيران قىلىپ، بىزنى ئۆلتۈرۈشكە تىرىشىۋاتىدۇ، دېمەپمىدىم، مەن چۈشۈمدە كۆرگەن شىر سېنىڭ بالاڭ، ئۇ ئاخىرى مېنى ئۆلتۈرىدۇ، شۇڭا مەن ئۇنى بالدۇرراق ئۆلتۈرۈشۈم كېرەك — دەپ سۇتۇق بۇغراخاننىڭ قەستىگە چۈشىدۇ. ئۇ يەنە: — ئەي خوتۇن! ئىلگىرى ئۆزەڭ: بالام مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىغا كىرىپ سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى ۋەيران قىلسا ئۆلتۈرۈڭلار، دېگەن ئىدىڭغۇ — دەپ، ھەممە بەگلەرنى چاقىرىپ: — بىزنىڭ جېنىمىزغا بىر پىتنە پەيدا بولدى، بۇ پىتنىنى ئارىمىزدىن يوق قىلمىساق، دىنىمىزنى خاراب قىلىپ ھەممىمىزنى يوق قىلىدۇ — دېدى. بەگلەرنىڭ ھەممىسى: — جېنىمىزغا پەيدا بولغان بۇ پىتنىنى ئەلۋەتتە يوق قىلىش كېرەك! دەپ سۇتۇق بۇغراخاننى يوقىتىش ئۈچۈن مەسلىھەت قىلىشتى. بۇ گەپنى سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ئانىسى ئاڭلاپ پەرياد ئېتىپ: — ئەي بەدبەختلەر! نەچچە يىلدىن بۇيان جاپا -

مۇشەققەت تارتىپ باققان ئوغلۇمنى نېمە سەۋەبتىن بىگۇناھ ئۆلتۈرۈسلەر؟ دېدى. ھارۇننىڭ ئاچچىقى كېلىپ: — ئەي خوتۇن! بىكار سۆز قىلما. ئەگەر بالدۇر ئۆلتۈرگىلى قويمىساق، دىنىمىزنى خاراب قىلىپ مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىغا كىرىشتىن چوڭ گۇناھ بارمۇ؟ دېدى. سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ئانىسى: — ئەي ھارۇن! ئاۋۋال سىناپباق، ئەگەر ئۇ مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىغا كىرگەن بولسا، ئىختىيار سەندە، ئەگەر سىنىماي ئۆلتۈرسەڭ، ئوغلۇم زايە بولىدۇ — دېدى. ھارۇن بۇغراخان بۇ سۆزگە ماقۇل بولدى. سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ئاتىلىرىدىن قالغان خىزمەتكارلىرىدىن بىرىمۇ: — بۇ ياخشى گەپ، سىناپ كۆرەيلى — دېدى.

ھارۇن بۇغراخان ھەممە بەگلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، بىر «بۇتخانا» ياسايلى دەپ، كېسەكلىرىنى تەييارلاپ بولۇپ، سۇتۇق بۇغراخاننى چاقىرىپ: — ئەي ئوغلۇم، سىزنى بىزنىڭ دىنىمىزنى خاراب قىلىپ مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىغا كىردى، دەپ گۇمان قىلىمىز — دېدى. سۇتۇق بۇغراخان كاپىرلار قائىدىسى بويىچە قەسەم قىلدى. ھارۇن بۇغراخان: — ئەي ئوغلۇم، مەن بۇ قەسىمىڭىزگە ئىشەنمەيمەن، بىز «بۇتخانا» ياسايمىز، بۇتخانىنىڭ تېمىغا ئاۋۋال سىز كېسەك قويۇسىز، ئاندىن كېيىن مەن ئىشىنىمەن —دېدى. سۇتۇق بۇغراخان زاھىردا جان — دىلى بىلەن قوبۇل قىلدى. ئەمما، قانداق قىلسام بۇ بالادىن خالاس بولۇرمەن — دەپ كۆپ قايغۇردى، قايتىپ بېرىپ يولداشلىرى بىلەن تۈن يېرىمىدا خوجا ئەبۇ نەسىرنىڭ قېشىغا بېرىپ: — ئەي ئۇستازىمىز، ھارۇن بۇغراخان مېنى مۇسۇلمان بولدى، دەپ گۇمان قىلىپ، ئىمتىھان قىلىش ئۈچۈن بىر بۇتخانا بىنا قىلماقچى بولدى، بۇتخانىنىڭ تېمىغا ئەڭ ئاۋۋال مېنى كېسەك قويۇپ قوپۇرۇڭ دەيدۇ، قوبۇل قىلمىسام ئۆلتۈرىدۇ، ئەگەر قوبۇل قىلسام ئىسلامدىن چىقىپ يەنە كاپىرلىقتا كىرىمەن، ماڭا مەسلىھەت بېرىڭ — دەپ خوجا ئەبۇ نەسىرگە ئىلتىماس قىلدى. خوجا ئەبۇ نەسىر: — ئەي ئوغلۇم، ئۆزىنى ساقلاش ئۈچۈن بەزى مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى قىلىشقا رۇخسەت بار، تام سېلىشتا مەسچىت سېلىش نىيىتى بىلەن سالسىڭىز ئەلۋەتتە ساۋاب تاپىسىز، كاپىرلارنىڭ ئاپىتىدىن قۇتۇلىسىز، تولا غەم قىلماڭ — دېدى. سۇتۇق بۇغراخان بۇ سۆزنى ئاڭلاپ خۇشال بولۇپ ئۆيىگە قايتتى.

ئەتىسى، ھارۇن بۇغراخان پۈتۈن لەشكىرى بىلەن بۇتخانا سالدۇرغان يەرگە كېلىپ سۇتۇق بۇغراخاننى چاقىرىپ: — ئەي ئوغلۇم، ئەگەر بىزنىڭ دىنىمىزدا بولسىڭىز، بىز قىلغان ئىشنى قىلىڭ، بىز باش ئۇرغان نەرسىگە باش ئۇرۇڭ، بىز بۈگۈن بىر بۇتخانا بىنا قىلماقچىمىز. ئاۋۋال سىز كېسەك قويۇپ بېرىڭ — دېدى. سۇتۇق بۇغراخان ئۇلار خۇش بولسۇن دەپ، ئېتەكلىرىنى تۈرۈپ، يەڭلىرىنى تۈرۈپ.

ھەممە دوستلىرى بىلەن مەسچىت سېلىش نىيىتى بىلەن ئىككى داننىدىن كېسەك كۆتۈرۈپ بۇتخانا سالىدىغان جايغا ئېلىپ كېلىپ قويىدى. تۆتىنچى قېتىم كېسەك ئالاي دەپ بارغاندا، ھارۇن بۇغراخان پەرياد قىلىپ: – ئەي جىگىرىم، ئوغلۇم، سىزنى بۇنىدىن زىيادە ئىشلىتىشكە مېنىڭ تاقىتىم يوق، بۇنچە ئىشقا بۇيرۇشتا بىر مەسلىھەت بار ئىدى، ئەمدى سىزدىن خاتىرجەم بولدۇم، ھەر نېمە خالىسىڭىز شۇنى قىلىڭ – دەپ، ھەممە لەشكەرلەرگە رۇخسەت بەردى، ھەممە خەلق قايتىپ ئۆيلىرىگە كەتتى.

سۇتۇق بۇغراخان تۈن يېرىمىنى ئۆتكۈزۈپ، دوستلىرى بىلەن خوجا ئەبۇ نەسىرنىڭ قېشىغا بېرىپ: – ئەي ئۇلۇغ ئۇستاز، سىز دېگەندەك قىلىپ، كاپىرلارنىڭ گۇمانىدىن خالاس بولۇپ خىزمىتىڭىزگە كەلدىم، كاپىرلار بىزنىڭ مۇسۇلمان بولغىنىمىزنى بىلىپ قالسا ئۆلتۈرىدۇ، بۇ ھەقتە ھەم مەسلىھەت كۆرسەتسىڭىز – دېدى. خوجا ئەبۇ نەسىر: – بۇنىڭ مەسلىھىتىنى ئۆزىڭىز ياخشى بىلىسىز – دېدى. سۇتۇق بۇغراخان: – ئەگەر مەسلىھەتنى ماڭا قويسىڭىز، «خۇرۇج» قىلىپ (كۆتۈرۈلۈپ) كاپىرلارغا كۆلپەت سالاي، خۇدا بىزگە نۇسرەت بەرسە كېرەك – دېدى.

خوجا ئەبۇ نەسىر: – ئەگەر ھىممەت قىلسىڭىز، ياخشى بولىدۇ – دەپ رۇخسەت بەردى. سۇتۇق بۇغراخان: – ئەي خوجا ئەبۇ نەسىر، خۇدا ئۆز بەندىلىرى ئۈستىدە قەھر قىلغۇچىدۇر، كېرەككى، خۇدا بۇ كاپىرلارغا قەھر ۋە غەزەپ قىلىپ، بىزنى ئۇلارغا غالىب قىلسا – دېدى. خوجا ئەبۇ نەسىر: – ئەي ئوغلۇم، بۇ مەسلىھىتىڭىز ياخشى، ئەمما ئىسلام ئەسكىرى ئاز – دېدى. سۇتۇق بۇغراخان: – ئەي ئۇلۇغ زات، مەن خۇداغا تەۋەككۇل قىلدىم، خۇدادىن باشقا كىشىدىن ئۈمىد قىلمايمەن، كاپىرلار كۆپ بولسىمۇ جەڭ قىلىمەن – دەپ، كۆتۈرۈلۈشكە قارار قىلدى. بۇ ۋاقىتتا بەزى خەلقلەر مۇسۇلمان بولۇپ، كاپىرلاردىن قورقۇپ يەر ئاستىدا ئىبادەت قىلاتتى. ئەبۇ نەسىر سامانىنىڭ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ ئالتە ئايغىچە 600 كىشى يىغىلدى. بۇ ئۆتۈپ كەتتى. كېلەر كېچىسى سۇتۇق بۇغراخان ھەزرىتى خوجا ئەبۇ نەسىر يېنىغا ئەڭ بۇرۇن كەلدى: – بۇ، تەخىر قىلىدىغان ۋاقىت ئەمەس. تۇرسىلا، ئىشىمىزغا مەشغۇل بولايلى، تاڭ ئاتقىچە ئۆزىمىزنى بىر يەرگە ئالايلى – دېدى. خوجا ئەبۇ نەسىر ھەممە مۇسۇلمانلارنى ئېلىپ چىقىپ، ھارۇن بۇغراخاننىڭ ئوردا ئىشىكىگە كەلدى.

خوجا ئەبۇ نەسىر قول كۆتۈرۈپ: «ئىلاھا خۇدايا، پەلەي ئېھسانىڭ بىلەن كاپىرلارغا قاتتىق ئويقۇ بەرگىل ۋە مۇسۇلمانلارغا غەلىبە. كاپىرلارغا خەتەرلىك بەرگىل» دەپ دۇئا قىلدى. خوجا ئەبۇ نەسىرنىڭ دۇئاسى ئىجاۋەت بولۇپ، خۇدا كاپىرلارغا شۇنداق قاتتىق ئويقۇ بەردىكى، بىرىنى سۆرەپ ئۆلتۈرسە يەنە بىرى خەۋەردار بولمىدى.

ئىسلام ئەسكەرلىرى كاپىرلارنىڭ ئوردىسىغا كىرىپ، ئاتخانىدىن ئۇرۇش قىلىدىغان 1000 ئات، ئۆزلىرىگە يەتكۈدەك ھەربىي قورال، بىر ئايغا يەتكۈدەك ئوزۇق-تۈلۈك ئېلىپ، بەزى كاپىرلارنى ئۇيقۇدا ئۆلتۈرۈپ چىقىپ كەتتى. كاپىرلارنىڭ ھېچقايسىسى بىلمىدى. مۇسۇلمانلار تاڭ ئاتقۇچە يول يۈرۈپ، سەھەر ۋاقتىدا «تىۋەباغ» (تۆگە باغ) دېگەن يەرگە كەلدى. ئەتىسى چۈش ۋاقتىدا، ھارۇن بۇغراخان ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ، بىر قېتىمدا 40 مىڭ ئەسكەر توپلاپ، ئىسلام ئەسكەرلىرى بار جايغا يېتىپ باردى. مۇسۇلمانلارمۇ ھەربىي كىيىملىرىنى كىيىپ تاغ ئىچىدىن چىقىپ جەڭ قىلىشتى. ناماز پېشىنگىچە ناھايىتى قاتتىق جەڭ بولۇپ، كاپىرلاردىن 5 مىڭ كىشى ئۆلدى، مۇسۇلمانلاردىن 2 مىڭ كىشى زەخمىدار بولدى، كاپىرلار مەغلۇب بولدى. ئەتىسى مۇسۇلمانلارنىڭ قوشۇنىغا 6 مىڭ كىشى قوشۇلدى، كاپىرلاردىن قانچىسى قېچىپ كېلىپ مۇسۇلمانلارغا قوشۇلۇشقا باشلىدى. ئىسلام ئەسكىرى 6 مىڭغا يەتتى. ئۇرۇش باشلىنىپ ئىلگىرىكىدىن نەچچە ھەسسە باراۋەر قاتتىق جەڭ بولۇپ. يەتتە كۈن ئۇرۇش بولدى، كاپىرلار مەغلۇب بولدى، مۇسۇلمانلار غەلىبە قازىنىپ كۈندىن - كۈنگە كۆپىيىپ 12 مىڭغا يەتتى. بىر نەچچە كۈن ئۆتتى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئوزۇق-تۈلۈكى تۈگىدى، ئاتلىرى ئورۇقلىدى. بىر كۈنى مۇسۇلمانلار يىغىلىپ خوجا ئەبۇنەسىرنىڭ ئالدىغا كېلىپ: - ئەي ئۇلۇغ زات، بىز قاچانغىچە مۇنداق ياتىمىز، ئوزۇقلىرىمىز تۈگىدى، ئاتلىرىمىز ئورۇقلىدى، باتۇرلىرىمىز ئاجىزلاشتى، بىزگە يول يورۇق بەرسىڭىز - دېدى. ئەبۇنەسىر: - ئەي مۇسۇلمانلار، ئۆزەڭلار بىلىڭلار - دېدى. مۇسۇلمانلار كېچىسى ھۇجۇم قىلايلى، خودادىن نېمە كەلسە كۆرەيلى - دېدى. خوجا ئەبۇنەسىر: - ئوبدان بولىدۇ - دېدى. 12 مىڭ كىشى قوراللىنىپ كېچىسى ئاتلىنىپ كاپىرلار ئوردىسىغا ھۇجۇم قىلدى. خوجا ئەبۇنەسىر: - خۇدايا! بىزنىڭ ھاجىتىمىزنى ئۆزۈڭ راۋا قىل - دەپ دۇئا قىلدى. خۇدايىتى ئاللا كاپىرلارغا شۇنداق ئۇيقۇ بەردىكى، قول - ئايىغىنى كېسىۋەتسىمۇ بىلمەي ئۇخلايتتى. سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان غازى ئاتتىن چۈشۈپ ھارۇن بۇغراخاننىڭ ئوردىسىغا كىردى، ھارۇن بۇغراخان ئۇخلاپ ياتقان ئىدى. قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ ھارۇن بۇغراخاننىڭ بېشىنى كېسەي دەپ. يەنە كۆڭلىدە: دۈشمەننى ئۇيقۇدا ئۆلتۈرۈش نامەردلىك ۋە ھىممەتسىزلىك بولىدۇ، ئەڭ ياخشىسى، بۇ كاپىرنى ئويغىتىپ ئىمانغا تەكلىپ قىلاي، ئۈمىدكى، ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولسا بولار، بولمىسا بېشىنى چاپاي - دەپ. قىلىچىنىڭ ئۇچى بىلەن پۇتىغا سانجىدى. ھارۇن بۇغراخان چۆچۈپ ئويغىنىپ، سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاننىڭ قىلىچ يالىڭاچلاپ تۇرغىنىنى كۆرۈپ، بۇ كاپىر: - ئەي سۇلتان سۇتۇق! شۇنداق باتۇر تۇرۇپ نېمە سەۋەبتىن مۇنداق ئىشنى ئىختىيار قىلىسەن؟ دېدى. سۇلتان سۇتۇق: - ئىشنىڭ ياخشىسى مەن قىلغان ئىش. قوپقىن! بۇ ۋاقىتنى پۇرسەت بىلىپ

«لائىلاھە ئىللەللاھۇ مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللا» دېگىن - دېدى. بۇ سائادەتسىز كاپىر قوبۇل قىلمىدى. سۇتۇق بۇغراخان قىلىچ بىلەن بېشىنى چاپاي دەپ، يەنە: - مەن بۇنىڭ تۇزىنى يېگەن ئىدىم ھەم ئاتىلىق ھەققى بار - دەپ ئەندىشە قىلىپ، خۇداغا: «ئەي خۇدايا، ھەممە بەندىلەرنىڭ ھالىنى بىلگۈچى سەن، قانچە قىلىپ بېشىنى كېسەي دېسەممۇ، ئاتىلىق ۋە تۇز ھەققى ھۆرمىتىنى ساقلاپ توختاپ قالدىم، ئۆزەڭنىڭ قەھرلىك سۈپىتىڭ بىلەن غەزەب قىلىپ، بۇ كاپىرنى يەر يۇتۇشقا ئەمر قىلساڭ» دەپ دۇئا قىلدى. دۇئاسى ئىجاۋەت بولۇپ يەر تەۋرىنىپ، ھارۇن بۇغراخاننىڭ كوكرىكىگىچە يۇتتى، سۇتۇق بۇغراخان: - ئەي كاپىر! ئەھۋالىڭنى كۆردۈڭمۇ ؟ ئەمدى ئىمان ئېيتقىل، مەن ساڭا دۇئا قىلاي، خۇدا سېنى بۇ بالادىن خالاس قىلسۇن - دېدى. ھارۇن بۇغراخان: - ئەي سۇتۇق! سېنىڭ دىنىڭغا كىرگىنىمدىن ئۆلگىنىم ياخشى - دېدى. سۇتۇق بۇغراخان غەزەبلىنىپ دۇئا قىلدى، ھارۇننى يەر يۇتۇپ كەتتى.

ئەتىسى، سۇتۇق بۇغراخان: - ئىسلام قوشۇنىنىڭ ناغرىسىنى مېنىڭ نامىمغا چالسۇن، مۇنارلارغا چىقىپ: دەۋر — سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاننىڭ دەۋرى! دەپ ئېلان قىلسۇن، ئەزان، نامازنى ئاشكارا ئوقۇسۇن - دەپ ئەمر قىلدى. ناغرىچىلار ناغرا چېلىشقا باشلىدى، كاپىرلار ئىسلام ئەسكەرلىرى بىلەن ناماز پېشىنگىچە جەڭ قىلدى، قاتتىق ئۇرۇش بولۇپ يەر يۈزى قان بىلەن بويالدى. شۇ كۈنى خۇدانىڭ مەرھەممىتى، مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدەتلىرى بىلەن 20 مىڭ كىشى مۇسۇلمان بولۇپ، ئىمانلىق دۆلىتى بىلەن ئۇلۇغلاندى، غازىلار غالىب بولۇپ، كاپىرلار مەغلۇب بولدى. شۇ كۈنى سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاندىن نەچچە «كارامەت» ئاشكارا بولدى: بىر كارامىتى شۇكى، سۇتۇق بۇغراخاننىڭ قىلىچلىرى رەسىمي قىلىچقا ئوخشايتتى، كاپىرلارغا سالسا 40 گەز ئۇزۇن بولۇپ، كۆپ كاپىرلارنى ئۆلتۈرەتتى.

يەنە بىر كاراماتى، سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ئېتىنىڭ ئاغزىدىن ئوت چىقىپ، كاپىرلار تەرىپىگە بېرىپ نەچچە كاپىرنى كۆيدۈرەتتى. كاپىرلار قورقۇپ تۈركۈم - تۈركۈملەپ سۇلتان سېپىگە كېلىپ مۇسۇلمان بولدى. شۇ كۈنى سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان «غازى» دېگەن ئۇنۋان ئالدى. بەزىلەر: شۇ ۋاقىتتا سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان 12 يېرىم ياشتا ئىدى - دەيدۇ. توغرىسى — شۇ ۋاقىتتا سۇتۇق بۇغراخان 16 ياشتا ئىدى.

ئەي دەرۋىش! ئاگاھ بولغىلكى، سۇتۇق بۇغراخان كىچىكلىكلىرى بىلەن مەڭگۈ بەخت سائادەتكە ئېرىشىپ، «غازى» دېگەن نامنى ئالدى.

مەلۇم بولسۇنكى، سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان 16 ياشلىرىدا جەڭ قىلىشقا باشلاپ، ياز پەسلىدە كاپىرلار بىلەن جەڭ قىلىپ، قىش پەسلىدە خۇداغا ئىبادەت قىلاتتى. بۇ

تەرىقىدە 96 يىلاغىچە «بەلخ» نىڭ ئالدىدىكى «ئامۇ» دەرياسىنىڭ شەرق تەرىپىدە «كىدۇك» دېگەن يەرگىچە، شىمال تەرىپى «قارا قۇم» دېگەن يەرگىچە، قىلىچ كۈچى بىلەن كاپىرلارنى مۇسۇلمان قىلىپ، مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئەت، دىن، مىللەتلىرىنى تىكلەپ رىۋاج بەردى.

بىر كۈنى سۇتۇق بۇغراخاننىڭ كۆڭلىگە شىكار قىلىش ھەۋىسى چۈشۈپ، ھەممە دوستلىرى بىلەن ئاتلىنىپ سەھرا تەرەپكە چىقتى. بىر كىيىك پەيدا بولدى. سۇتۇق بۇغراخان بۇ كىيىكنى قوغلاپ تۆت پەرسەك يەردە يېتىشىپ، ئوق بىلەن ئاتتى. كىيىك دەرھال يىقىلدى، بوغۇزلاپ ئوت يېقىپ كاۋاپ قىلىشقا باشلىدى. ئۇ ۋاقىتقىچە دوستلىرى يېتىپ كېلىپ كاۋاپنى كۆرۈپ: - بىز ھەم يەيمەك - دېدى. تۇز يوق ئىكەن. سۇتۇق بۇغراخان ئاسمانغا قاراپ دۇئا قىلدى، دەرھال تۇز پەيدا بولدى. ئۇ تۇز بىلەن كاۋاپنى يېدى. قالغان تۇزنى تاغ تەرەپكە ئاتتى، ئۇ تاغنىڭ ھەممىسى تۇزلۇققا ئايلاندى. قىيامەتكىچە ئۇ تۇز تۈگىمەيدۇ. سۇتۇق بۇغراخاننىڭ بۇنىڭغا ئوخشاش كارامەتلىرى خەلق ئارىسىدا مەشھۇر ئىدى.

سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان مۇھەممەت ئەلەيھىسسالامنىڭ روھلىرىدىن تەربىيە تېپىپ كامالىغا يېتىپ، «ئۇۋەيس» (ئەۋلىيا) بولغانىدى. زاھىردا خوجا ئەبۇ نەسىردىن تەربىيەت تېپىپ كامالىغا يەتتى. سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان جەڭگە مەشغۇل بولغانلىقتىن ھېچكىمنى مۇرىت ئالمىدى.

بىر يىلى خىتاي تەرەپكە غازات ئۈچۈن ئاتلىنىپ، خۇدانىڭ مەرھەمىتى بىلەن تۇرپانغىچە مۇسۇلمان قىلدى. سۇتۇق بۇغراخان بۇ سەپەردە كېسەل بولۇپ، تۇرپاننىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتەلمىدى. شۇ ئاغرىقىدا سۇتۇق بۇغراخاننى قەشقەرگە قايتىڭ، دەپ بىشارەت بولدى. نەچچە كۈن يول يۈرۈپ قەشقەرگە يېتىپ كەلدى. قەشقەردە بىرىيىل ئاغرىق ياتتى، ئاخىرى بىر كۈنى يارەنلىرىنى چاقىرىپ: - ئەي يارەنلەر! ئاگاھ بولۇڭلار، مېنىڭ روھىم «ئەرش» تىن بۇ ئالەمگە كېلىشتە، ئاسماندىكى پەرىشتىلەر: شۇنداق پاكىزە روھ كاساپەتخانا دۇنياغا كېتىپ بارىدۇ، ئۇ دۇنيادا يۈز مىڭ گۇناھقا بۇلغىنىپ، نەچچە گۇناھكارلارغا ھەمسۆھبەت بولۇر دەپ ئەپسۇسلانغانىدى. ئەلھەمدۇلىللا، پەرىشتىلەر دېگەندەك ھېچ كاساپەتكە گىرىپتار بولمىدىم - دەپ ئىدى. بىر ئۇۋەيس مۇرىت: - بۇ دۇنيادا گۇناھ قىلمايدىغان ئادەم بولامدۇ؟ دەپ ئىنكار قىلدى. سۇتۇق بۇغراخان بۇ دەرۋىشنىڭ ئىنكار قىلغانلىقلىرىنى بىلىپ، ئۇنىڭ دەرۋىشلىك يولىنى باغلاپ ئەۋلىيالىقىنى يوق قىلماق ئۈچۈن، ھەزرىتى سۇلتان تونلىرىنىڭ تۈگمىسىنى بېكىتىپ قويدى. دەرۋىشنىڭ ئەۋلىيالىقى دەرھال يوق بولدى. ھېچ سەۋەب بىلەن بۇ دەرۋىشنىڭ ئەۋلىيالىقى ئېچىلمىدى، بۇ

دەرۋىش ئىنكار قىلغىنىغا يۈز مىڭ پۇشايمان قىلدى. ئاخىرى خوجا ئابدۇ پەتتاھ، شەيخ نەجمىددىن خوجا ئەبۇ نەسىرنىڭ روھىنى ۋاستە قىلىپ ئىنكار قىلغانلىرىغا تۆۋە قىلىپ، سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ئاياغلىرىغا يىقىلدى. خوجا ئابدۇ پەتتاھ، شەيخ نەجمىددىن، خوجا ئەلەمدار ھەزرىتى سۇتۇق بۇغراخاندىن ئۇنىڭ گۇناھىنى تىلىدى. سۇتۇق بۇغراخان دەۋرىشنىڭ گۇناھىدىن ئۆتتى. دەرھال بۇ دەرۋىشنىڭ يولى ئېچىلىپ، ئەۋلىيالىقى ئەسلىگە كەلدى.

سۇتۇق بۇغراخانغا مۇشۇ ئاغرىقىدا ئەجەل يەتتى. بىركۈنى سۇتۇق بۇغراخان ئولتۇراتتى، بىركىشى دەرۋىش سۈرىتىدە كىرىپ: – خۇدا ئۈچۈن بىر نەرسىگە كەلدىم – دېدى. سىزقانداق كىشى. نېمە تەلەپ قىلىسىز؟ – دېدى، سۇتۇق بۇغراخان. دەرۋىش: – ئەي سۇلتان، ئەقىللىق ۋە ھۇشيار كىشى ھەر ئىشنى ئىشارەت بىلەن بىلىدۇ، ئېيتىش لازىم ئەمەس – دېدى. سۇتۇق بۇغراخانغا مەلۇم بولدىكى، ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام ئامانەتنى ئالغىلى كېلىپتۇ.

خوجا ئەبۇ نەسىر سامانىنىڭ ئوغلى خوجا ئابدۇ پەتتاھ ھەققىدە

ئابدۇپەتتاھ سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاننىڭ خەلىپىسى ئىدى، كارامەتچى، ئەۋلىيا ۋەباتۇرلۇقتا تەڭدىشى يوق ئىدى. شۇ سەۋەبتىن، سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان: – خەلىپەم ئابدۇپەتتاھنى دەمدىن كەم كۆرمەڭلار – دېگەن ئىدى. شۇڭا، نەچچە زاماندىن كېيىن خوجا ئابدۇ پەتتاھقا «جەزبە» ھاسىل بولۇپ، «مەجزۇپ» بولدى، بەزى ۋاقىتتا «جەزبە» لىرى غالىب بولۇپ، ئاغزىدىن كۆپۈك پەيدا بولاتتى. شۇ سەۋەبتىن، سۇتۇق بۇغراخان ئابدۇ پەتتاھنى «بۇغرام» دەيتتى. ئابدۇ پەتتاھ كارامەتتە سۇتۇق بۇغراخان بىلەن باراۋەر ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسمىلىرى «بۇغراخان» ئىدى.

ئابدۇ پەتتاھ ھەزرىتى ئەلىنىڭ روھىدىن تەربىيە تاپقانلىقى ئۈچۈن، باتۇرلۇقتا ۋە قۇۋۋەتتە ئۇنىڭغا سۇتۇق بۇغراخاندىن باشقا كىشى تەڭ كېلەلمەيتتى. بىر كۈنى ئابدۇ پەتتاھ خىلۋەتتە ئولتۇراتتى. خىزىر پەيغەمبەر كىرىپ: – ئەي ئابدۇپەتتاھ! قوپقىل، ۋاقىت قىس، پۇرسەت غەنىمەت، خۇداغا يېقىن ۋە بۇ يۇرتلاردا ئىسلامنى ئاشكارا قىلغان سۇتۇق بۇغراخان قېشىغا بارايلى، ماڭا ئەزرائىل (جان ئالغۇچى پەرىشتە): سۇتۇق بۇغراخانغا ئەجەل يەتتى، دەپ خەۋەر بەردى، بېرىپ ئۇنىڭ سۆھبىتىدىن بەھرە ئالايلى – دېدى. خوجا ئابدۇ پەتتاھ: – ئەي خىزىر پەيغەمبەر، مەنمۇ بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان ئىدىم، سىز كەلگىچە تۇردۇم –

دەپ ئىككىسى بىللە ماڭدى. يولدا سۇتۇق بۇغراخاننىڭ بىر خادىمى ئۇچراپ: -
سىلەر نەگە بارىسىلەر؟ سىلەرنى سۇتۇق بۇغراخان چاقىرىدۇ - دېدى. پەيغەم-
بەر بىلەن ئابدۇ پەتتاھ تېزلىك بىلەن سۇتۇق بۇغراخاننىڭ خىلۋەتخانىلىرىغا كىردى،
بۇغراخان بۇلارنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ: - سىلەر ياخشى ۋاقىتدا كەلدىڭلار،
سىلەرنى كۈتۈپ تۇراتتىم، سىلەرنى چاقىرتىشتىن مەقسەت، مېنىڭ روھىم ئەسلى
ئورنىغا (ئەرشكە) ئۇچۇپ كېتىشنى ۋە شىرىن جان - تەننىڭ قەپىزىنى سۇندۇرۇپ
چىقىپ كېتىشنى ئارزۇ قىلىدۇ، پۇرسەت غەنىمەت، بىر ئاز سۆھبەت قىلايلى. جانى-
جان - جانىجان دوستلار ۋە جاھانى بۇرادەرلەردىن ئايرىلىش بەك مۈشكۈل كۆرۈنىدۇ،
نېمە ئىلاج قىلىش كېرەك. بەندىلىكنىڭ دەرىجىسى قازاغا رازى، بالاغا سەۋر
قىلىش كېرەك، ھەر قاچان ئۆلۈم شەربىتىنى ئىچىپ كەلسە تەخىر قىلغۇلۇق ئەمەس -
دەپ نەسىھەت قىلىپ ئولتۇراتتى، بىر تاۋاق (بىر باغلام) قىزىل گۈل، ئىككى رەڭ-
لىك بىر ئالما، بىرجامدا شەربەت شۇ يەرگە پەيدا بولدى. ئاسماندىكى پەرىشتىلەر بۇ
ئولتۇرغان ئادەملەرنىڭ كۆزىگە كۆرۈندى. ھەزرىتى سۇلتانغا مەلۇم بولدىكى، ۋاقىت
تار بولۇپتۇ. دەرھال خەلققە نەسىھەت قىلىشقا مەشغۇل بولدى: - ئەي خەلپەم خوجا
ئابدۇ پەتتاھ! سىزگە ۋەسىيەتىم شۇكى، پەيغەمبىرىمىزنىڭ شەرىئەتلىرىنى مەھكەم
تۇتۇڭ، شەرىئەتنى سىزگە تاپشۇردۇم، كۆپ رىئايە قىلىڭ، مېنىڭ باللىرىم كىچىك
قالدى، ياخشى تەربىيەت قىلىڭ، پات كامالەتكە يەتكۈزۈڭ، مۇبادا باللىرىمدىن
دۇنيادا بىر يامان ئىش ئۆتۈلۈپ قالسا، قىيامەت كۈنى خۇدا دەرگاھىدا شەرمەندە
بولماي؛ ئەي ئابدۇ پەتتاھ! ماڭا ئوخشاش بولۇڭ، مەن يۈرگەن يولدا يۈرۈڭ،
ئاخىرەت ئابرويىنى قىلىڭ. بۇنىڭدىن ئارتۇق سۆزلىمەيمەن، ئۆزىڭىز ھۇشيار كىشى،
ھىممەتنى يۇقىرى تۇتۇڭ، مەردانە بولۇڭ، ياردەمنى خۇدادىن تىلەڭ، مۇھەممەت
ئەلەيھىسسالامنىڭ پاك روھىدىن مەدەت تىلەڭ، مېنى كۆپ ۋاقىتلاردا ياد قىلىڭ —
دەپ يىغلىدى ۋە خىزىر پەيغەمبەر، خوجا ئابدۇ پەتتاھلار بىلەن ئاخىرەت سەپىرىگە
خوشلاشتى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئابدۇ پەتتاھ، شەيخ نەجمىددىن ئەتتار، خوجا ئەلەم-
دارلارنى چاقىرىپ: - ئەي ئوغلۇم خوجا ئابدۇ پەتتاھ! شەيخ نەجمىددىن ئەتتار
ئاخىرەتلىكىمنى (كېپىنىمنى) تېكسۇن، خوجا ئەلەمدار قەبرەمنى كولىسۇن - دەپ
ۋەسىيەت قىلدى، ئاندىن كېيىن: - خوش، قېلىڭلار، سىزلەرنى خۇداغا تاپشۇردۇم،
خۇدانىڭ دوستلىرى ھەقىقەتتە ئۆلمەيدۇ، ئەمما خەلقنىڭ كۆزىدىن يوق بولىدۇ،
«تۇپراقتىن بولغان تەن تۇپراققا قوشۇلىدۇ، روھ ئۆز ھالىتىدە تۇرىدۇ»، ئاخىرەتتە
سىلەر بىلەن تېپىشىمىز - دېدى. تاۋاقتىن بىر قىزىل گۈلنى ئېلىپ پۇرىدى، بىر
ئالمىنى ئېلىپ يېدى، جامدىكى شەربەتتىن ئازراق ئىچىشتى، «ھەلھەمدۇلىللا» دەپ

كەلىمە تەيىبە، كەلىمە شاھادەتنى ئوقۇپ، ئاندىن كېيىن ئۆرە قوپۇپ ئۈچ مەرتىۋە ئايلىنىپ بۇ شېئىرنى ئوقۇدى (پارسچىدىن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىندى) :

«چۈشسە دەرياغا يامغۇر، كۆرمەس ئۆزىنى،
پاك روھ چىققى بەدەندىن يىرتىپ پەردىنى.
روھىم قۇشى ئۇچتى بەدەندىن ئەرشكە ئۆرلىدى،
پىر دەۋس ① بېغىدا ئېلىپ ئورۇن مەقسەتكە يەتتى.
دىل قۇشىنى تەربىيە قىل، ياخشى ئاسرىغىل،
گەر ئاسرىمىساڭ ئۇچالماس سۇنسا قانىتى.
مىسكىن ئاشىق — سۇتۇق كەتتى دۇنيادىن،
رىيازەت خەزىنىسىدىن ئىستىدى ئۆزلەتنى. »

شېئىرنى تاماملاپلا جان ئۈزدى.

سۇتۇق ۋاپات بولغان كۈنى دۈشەنبە كۈنى چۈش ۋاقتى ئىدى. مۇھەممەت ئەلەيھىسسالاممۇ دۈشەنبە كۈنى ۋاپات بولغان.

سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ۋاپات بولغانلىقىدىن ھەر تەرەپكە خەۋەر ئەۋەتتى، ھەممە خەلق يىغىلىپ كەلدى. سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ۋەسىيىتى بويىچە، خوجا ئابدۇپەتتاھ جەسەتنى يۇدى. سۇتۇق بۇغراخاننىڭ جەسىتىنى جىنازىغا سېلىپ كۆتۈرۈپ ناماز گاھقا ئېلىپ باردى. كامالىغا يەتكەن 200 ئەۋلىيا، 7 مىڭ 700 مۇسۇلمان ئاما، يەنە ئەۋلىيالار، ئالىملار، غازىلار بولۇپ جەمئىي 37 مىڭ 260 كىشى نامازغا قاتناشتى. سۇتۇق بۇغراخان قەشقەر ئاستىن ئاتۇشنىڭ «مەشھەد» دېگەن يېرىدە دەپنە قىلىندى. گۆرنىڭ ئاغزىنى تېخى ئەتمىگەن ئىدى، سۇتۇق بۇغراخان بېشىنى كۆتۈرۈپ گۆردە ئولتۇرۇپ ئۈنلۈك ئاۋاز بىلەن: «ئەي خۇدا! مېنى سەن ياخشى ئورۇنغا چۈشۈرگىل، سەن ئورۇن بەرگۈچىلەرنىڭ ياخشىراقىسەن» دېگەن ئايەتنى ئوقىدى، ئاندىن كېيىن رەسمىي ئۆلۈككە ئوخشاش قىبلە تەرەپكە قاراپ ياتتى. خەلق گۆرنىڭ ئاغزىغا كېسەك - توپا سالدى. بۇ ۋاقىتتا ھىجرى تارىخىقا 429 (مىلادى 1037 / 1038 - يىللار) ئىدى. بەزىلەر: - ھەزرىتى سۇلتاننىڭ جىنازىسىنى كۆتۈرۈپ بارغىچە، يۈزىگە نىقاب تارتقان كىشى شىرغا مىنىپ كېلىپ جىنازىنى ئېلىپ غايىب بولۇپ كەتتى - دېيىشىدۇ؛ بەزىلەر: - ھەزرىتى سۇلتان ئالەمدىن تىرىك غايىب بولدى -

---

① پىر دەۋس - خۇدانىڭ جەننەتلىرىنىڭ بىرسىنىڭ ئىسمى.

دېيىشىدۇ. ئەمما توغرا رىۋايەت: ھەزرىتى سۇلتان بۇغراخان ۋاپات بولۇپ ئاتۇشنىڭ مەشھەد دېگەن جايىدا دەپنە قىلىنغان.

شۇ كېچىسى غازىلاردىن بىر كىشى، ئالىملاردىن ئۈچ كىشى، ئامما ۋە خەلقتىن ئىككى كىشى چۈشىدە سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاننىڭ نۇرغۇن ئەسكەر بىلەن پادىشاھلىق يوسۇندا شىكار قىلىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرۈپتۇ. چۈش مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: خەلق كېلىپ: - ئەي ئۇلۇغ زات، خۇدا سىزگە نېچۈك مۇئامىلە قىلدى؟ دەپ سورىدى. سۇتۇق بۇغراخان: - ئەي دوستلار! خۇدا ماڭا ئۇ دۇنيادا بەرگەن دۆلەتتىن ئۈچ ھەسسە ئارتۇق دۆلەت بەردى؛ ئەي غازىلار! دوستلارغا ئېيتىڭلار، ماڭا بۇ يەردە يۇقىرى ئورۇن بېرىلدى، دوستلىرىم مەن يۈرگەن يولدا يۈرسۇن، مەن قىلغان ئىشنى قىلسۇن، مەن تاپقان دۆلەتنى تاپىدۇ؛ ئەي خەلق! خەلىپەم ئابدۇپەتتاھقا ئېيتىڭلار، مەن ئۇنى ئىنتايىن ياد قىلىمەن، پاتراق مېنىڭ قېشىمغا كەلسۇن — دەپ خەۋەر بەردى. خەلق ئويغىنىپ ئابدۇپەتتاھقا بۇ سۆزلەرنى ئېيتتى. ئابدۇ پەتتاھ شۇ زامان ئۈچ مەرتىۋە چۆگىلەپ: - ئىبارا خۇدايا! ھېچ توختالغۇسىز مېنىڭ جېنىمنى ئالغىن - دېدى. شۇ زامان سۇتۇق بۇغراخاننىڭ روھى ھازىر بولۇپ: - رەھمەت، ئىخلاس - ئېتىقادىڭىزغا، بىر نەچچە زامان تۇرۇپ مەملىكەتنى ئىدارە قىلىپ، مېنىڭ باللىرىمنى تەربىيەت قىلىپ كامالىغا يەتكۈزۈپ، ئاندىن مېنىڭ قېشىمغا كېلىڭ - دېدى. ئابدۇپەتتاھ يەنە ئۈچ يىل ئۆمۈر كۆرۈپ ۋاپات بولدى. يەرلىككە قويغاندا، سۇتۇق بۇغراخانغا ئوخشاشلا دۇئا ئوقۇدى. خەلق ئابدۇ پەتتاھتىن بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ پەرياد قىلىشتى. خوجا ئابدۇ پەتتاھنىڭ گۆرلۈكىدىن: - ئەي خەلق، جىم تۇرۇڭلار! خۇدا سىلەرگە رەھمەت قىلسۇن — دەپ ئاۋاز كەلدى. ھەممە خەلق بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ جىم تۇردى. شۇ كېچىسى شەيخ نەجمىددىن ئەتتار ئابدۇ پەتتاھنى چۈشىدە كۆرۈپ: - ئەي خوجا، خۇدا سىزگە نېمە ئىش قىلدى؟ دېدى. ئابدۇ پەتتاھ كۈلۈپ: - ئەي نەجمىددىن، مېنىڭ روھىم سۇلتان سۇتۇقنىڭ روھلىرىغا قوشۇلدى، بۇ ئالەمنىڭ غەم - قايغۇسىدىن قۇتۇلدۇم، خۇدانىڭ دوستلىرىغا ئۆلۈك - تىرىكلىرىنىڭ پەرقى يوق، نېمە كۆرسەڭ شۇنى ئېيتقىل - دەپ غايىب بولدى.

(«تەزكىرە ئۇۋەيسىيە»، ئۆزبېكىستان نەمەنگان ئىسھاقىيە مەتبەسى، 1331 - يىل نەشرى، 26 - بەتتىن، 177 - بەتلەرگىچە، مىلادى 1912 — 1913 - يىل تەرجىمە)